
Amartya Sen

Indiai nők: a felemás igazság

„Én nem fiú vagyok, hanem lány”, írta egy SMS-ben a huszonegy éves Dzsioti Szingh Pandej. A lány – aki gyógytornásznak tanult Delhiben, az orvosi egyetemen – 2010 decemberében küldte ezt a szöveges üzenetet egy huszonhat éves fiatalembernek; egy informatikusnak, aki első látásra azt hitte, hogy Dzsioti fiú. Később újra találkoztak, és kapcsolatuk, ami egy hétköznapi üzenetváltásnak indult, idővel szoros barátsággá vált.

Két évvel később, 2012. december 16-án, miután megnézték a moziban a *Pi élete* című filmet, Dzsioti csoportosan elkövetett brutális nemi erőszak áldozatává vált. A barátját, aki megpróbálta megvédeni a lányt, hasonló kegyetlenséggel bántalmazták. Miután a két fiatal kijött a moziból, egy kisbusz állt meg mellettük, ami úgy tűnt, hogy épp arra tart, amerre ők is mennek. A sofőr felajánlotta nekik, hogy elviszi őket – a gyanútlan fiatalok pedig elfogadták az ajánlatot. A zárt, elsötétített ablakú buszban azonban őt, mindenre elszánt férfit várt áldozatára. A bűncselekmény után a két zúzódasokkal és horzsolásokkal borított testű, eszméletlen fiatal egyszerűen kilökték a buszból egy félreeső utcán, és mire Dzsioti orvosi ellátást kapott, már haldoklott az elszenvedett sérülések miatt. A lány életét a Delhiben kapott gondos szakorvosi ellátás, illetve a szingapúri speciális kezelés sem tudta megmenteni.

Ez a csoportos nemi erőszak eset nemcsak a címdoldalra került India minden fontosabb újságában, hanem éjjel-nappal téma volt a rádió, a televízió-, és a kábeltévé-csatornák műsorában is. Az eset miatt nagyszabású nyilvános tiltakozásokra és tüntetésekre került sor Delhiben és más indiai városokban. A megmozdulások több napig tartottak, és akkora tömegek vettek részt bennük – férfiak és nők vegyesen –, amit ilyen jellegű demonstrációk során korábban még soha nem láttak. A nők bizton-

ságának hiánya, és áldozattá válása különösen nemi erőszak és a családon belüli erőszak esetekben, egyik napról a másikra országos vitatémává vált.

Az Indiában tapasztalható nemek közötti egyenlőtlenséggel kapcsolatos nyílt felháborodást úgy kell tekintenünk, mint fontos – és régóta esedékes – társadalmi előrelépést, amely segíthet orvosolni azokat a problémákat, amelyekről az indiai nők szenvednek. Azonban nagyon fontos, hogy megértsük az indiai nők hátrányos helyzetének természetét, ami akár számos különböző formában is megjelenhet. Ha ennek a kérdéskörnek egyik oldala a nők biztonságának hiánya, akkor a másik bizonyosan a családtervezésben tapasztalható „fiú-preferencia” régi jelensége. A fiú-preferencia szorosan kapcsolódik ahhoz a mélyen gyökerező problémához, amit „hiányzó nőknek” hívunk. Ez utóbbi azt jelenti, hogy a nők tényleges száma jelentősen elmarad attól, ami a férfilakosság létszáma alapján elvárható lenne, az a férfi-nő arány, ami akkor állna elő, ha nem lenne eltérés a nők és a férfiak, azaz a lány- és fiúgyermekek kezelésében. Komoly bizonyíték van továbbá arra, hogy a nők számára nyitva álló gazdasági és társadalmi lehetőségek száma jóval kevesebb a férfiakééval. A nők jólétének kérdésén túllépve felmerül az a kérdés is, hogy mi az oka a nők csekély társadalmi szerepvállalásának, önállóságuk korlátozásának, illetve, hogy hogyan befolyásolják a kezdeményezéseik és tevékenységük a férfiak és nők, a fiúk és a lányok életét.

Számok és bizonytalanság

A december 16-ai barbár eseményt követő hírverés egyik pozitív hozadéka az volt, hogy felhívta a figyelmet a szexuális kizsákmányolás és nemi erőszak gyakoriságára Indiában, valamint arra, hogy a média képtelen megfelelő módon beszámolni erről, korlátozva ezzel a nyilvános vitát és csökkentve a társadalmi változás lehetőségét. Annak ellenére, hogy az indiaiak több napilapot vásárolnak, mint bármelyik más nemzet polgárai,

a szexuális támadásokról és szexuális zaklatásról szóló tudósítások igen ritkák a széles körben olvasott újságokban. Épp ezért igen dicséretes, hogy az indiai lapok – okulva a hanyagságuk miatt őket ért intenzív kritikákból – gyorsan reagáltak, és többen közülük minden nap oldalakat szenteltek annak, hogy közreadják az India minden részéből összegyűlt, nemi erőszakokról szóló jelentéseket. Ez a drámai változás természetesen üdvözlendő fejlemény, de feltehetjük a kérdést, hogy vajon elérte-e a kívánatos célt a hírverés, illetve valóban hasznos volt-e a nyilvános vita szempontjából?

Milyen gyakori a nemi erőszak Indiában? Ha az újságokban oldalakat töltenek meg a nemi erőszakról szóló beszámolókkal, akkor azt gondolhatnánk, hogy a bűncselekmény előfordulási arányának magasnak kell lennie. Annál is inkább, mivel jó okunk van feltételezni, hogy a legtöbb nemi erőszak felderítetlenül marad Indiában, és a nemi erőszak esetek tényleges száma jóval magasabb a hatóságok által regisztrált esetek számánál (egyenes becslések szerint akár öt-hatszorosa, vagy még ennél is több lehet). Az India-szerinte elkövetett nemi erőszakokról szóló híradások alapján a média arra következtetett – nem is alaptalanul –, hogy Indiában rendkívüli gyakorisággal követnek el nemi erőszakot. De mennyire helyes így gondolkodni India problémájáról? A nemi erőszak és a nőkkel szembeni brutalitás nem ismeretlen jelenség a világ más országaiban sem. Az egyik kérdés az, hogy vajon a nemi erőszak átlagosan gyakoribb-e Indiában, mint máshol a világon?

Ha a nyilvántartott nemi erőszak elkövetések összehasonlító statisztikáit vesszük alapul, akkor azt tapasztaljuk, hogy Indiában rendkívül alacsony az ilyen bűncselekmények aránya. Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala (UNODC) adatai alapján 2010-ben a 100.000 lakosra eső elkövetések száma 1,8 volt, míg az USA-ban 27,3, az Egyesült Királyságban 28,8, Svédországban 63,5, Dél-Afrikában pedig 120 ugyanez az arány. A nyilvántartott nemi erőszak esetek száma Indiában minden bizonnyal jelentősen kevesebb a tényleges számoknál, de még ha ötszörös – vagy épp tízszeres – esetszámmal számolnánk is, a javított és kibővített becslült arány még mindig lényegesen alacsonyabb lenne Indiában, mint az USA-ban, az Egyesült Királyságban,

Svédországban vagy Dél-Afrikában (még akkor is, ha feltételezzük, hogy ezekben az országokban nem különbözik jelentős mértékben a nyilvántartott esetek száma a valós elkövetésektől).

A nemi erőszak gyakori előfordulása tehát nem az igazi probléma Indiában. Ugyanakkor minden bizonyíték arra utal, hogy óriási problémát jelent az esetek nyilvántartása, és nincsenek megfelelő intézkedések az ilyen esetek számának csökkentésére. Különösen sajnálatos, hogy a rendőrség képtelen arra, hogy segítsen a nemi erőszak áldozatainak és garantálja a nők biztonságát. A decemberi incidens után komoly összecsapások voltak a rendőrség és a tiltakozó tömegek között – nemcsak azért, mert a rendőrség kísérletet tett a tömegoszlatásra, hanem azért is, mert a tüntetők gyakran szembesítették a rendőrséget azzal, hogy milyen hatástalanul foglalkozik ezzel a problémával.

Annak ellenére, hogy a december 16-ai nemi erőszak feltételezett elkövetőit nagyon gyorsan őrizetbe vette a rendőrség, az ügyészség pedig azonnal vádat emelt ellenük, a rendőrséget sokan kritizálták azért, mert túl későn nyújtottak elsősegélyt a nemi erőszak áldozatának és bántalmazott barátjának, amikor a két fiatalot megtalálták az utcán fekvő. Meg kell említenünk még a decemberi incidens egy másik elgondolkodtató oldalát is. Az arra hajtó gépjárművezetők nem álltak meg, hogy segítsenek az áldozatokon (bár némelyikük hívta a rendőrséget), mert nem akartak belekeveredni az esetbe. Sokan félnek ugyanis attól, hogy a rendőrség zaklathatja – és gyakran zaklatja is – azokat a jó szándékú embereket, akiket a bűncselekmények áldozatainak közelében találnak, ahelyett, hogy a bűnözőket keressék, akik addigra már elmenekültek a helyszínről.

Vita folyt azokról a nagy számban előfordult esetekről is, amikor a rendőrség kételkedni látszott a nemi erőszak áldozata által elmondottak hitelességében, méghozzá azon az alapon, hogy az erőszakkal gyanúsítottak által előadott történet „ugyanolyan hitelesnek” tűnt a hatóságok számára, mint az áldozat vallomása. Az indiai igazságszolgáltatási rendszer nagyon lassú, és általában nem képes megfelelni annak az elvárásnak, hogy az áldozatok által rendelkezésre bocsátott információk alapján gyorsan ítéletet hozzon az erőszaktevők és támadók ügyében. De az is igaz, hogy a bíróságok munkáját nem könnyítik meg a homályos nyomó-

zati anyagok sem, amelyek nem tárják fel egyértelműen, hogy mi is történt pontosan. Abból, amit tudunk, úgy tűnik, hogy India problémája nem a nemi erőszak esetek különösen nagy számú előfordulásában rejlik, hanem az alacsony hatékonyságú rendőrségi rendszerben, a rossz biztonsági intézkedésekben, a lassú igazságszolgáltatási rendszerben és a társadalom érzéketlenségében.

Jogi reform és társadalmi változás

Az egyik jótékony hatása a nyilvános agitációnak a nők biztonságának hiányával, illetve a törvények és a rendfenntartás nem megfelelő voltával kapcsolatban a Büntetőjog Módosításaival Foglalkozó Bizottság létrehozása volt, amire a december 16-ai eset után nem egészen egy héttel került sor. A bizottság elnökévé J. S. Vermát, az indiai Legfelsőbb Bíróság korábbi elnökét nevezték ki, tagjai pedig Leila Seth és Gopal Subramaniam (mindketten elismert jogászok) voltak. A bizottság alig egy hónappal később kiadta gondos kutatómunkán alapuló jelentését, ami egy új, a parlament által 2013. március végén elfogadott törvény életbe lépéséhez vezetett. A törvény célja, hogy az áldozattá vált vagy veszélyeztetett nők megfelelőbb és gyorsabb jogorvoslatban részesüljenek.

A Verma-bizottság néhány javaslatát elvetették a parlamenti vita során, és számos emberi jogi aktivista joggal bírálta ezeket az enyhítéseket, köztük azt, hogy továbbra sem szerepel a szexuális bűncselekmények között a házasságon belüli nemi erőszak. Vannak más hiányosságok is az elfogadott törvényszövegben, de mindent egybevetve az új törvény jelentős – bár részleges – előrelépés a nemi egyenlőtlenség elleni küzdelemben.

A törvény rendelkezései közül négyet kell kiemelnünk. Először is, a törvényben szélesebb körű és átfogóbb a szexuális zaklatás bűncselekményének meghatározása. Ez magában foglalja, de egyben meg is haladja azt, ami kifejezetten nemi erőszaknak számít. Másodszor, ha az érintett nő (még ha egyoldalúan is) megerősíti, hogy nem egyezett bele a szexuális együttlétbe, a bíróság vélelmezi, hogy nem történt beleegyezés.

Harmadszor, a szexuális zaklatás – ami megszokott jelenségnek számít India néhány városának utcáin – felkerült a bűncselekmények listájára. Végül negyedszer, súlyosodott a fiatal nők

(főleg kényszerített prostitúció céljából történő) szexuális célú emberkereskedelem bűncselekményének büntetőjogi megítélése.

Az ilyen emberkereskedelem, amelynek áldozatai néha nagyon fiatal lányok, továbbra is ijesztően gyakori bűncselekménynek számít Indiában. Bár eddig kevés mérvadó statisztikát gyűjtöttek róla, komoly bizonyíték van arra, hogy a szexuális célú emberkereskedelem nagy üzlet Indiában. Ennek ellenére (és ellentétben azzal az aktivitással, amit a 2012. decemberi eset után tapasztalhattunk) az újságok még mindig megdöbbenően keveset foglalkoznak a bűnözés e területének vizsgálatával. A szexuális célú emberkereskedelem esetében a legtöbbször nagyon szegény családokból származó fiatal nők az áldozatok, és a kasztok közötti határok nagyon gyakran hátrányosan befolyásolják az újságírók és a hatóságok reakcióját. Egyértelműen szükség van az újságok újfajta hozzáállására; arra, hogy jóval túlmenjenek azon, hogy pusztán beszámoljanak az esetekről.

Bizonyos mértékig a kasztok és társadalmi rétegek közötti határvonalak, problémát jelentenek nemcsak a szexuális célú emberkereskedelem, hanem még a nemi erőszak kutatása esetében is. Bár Dzsioiti egy szerényebb anyagi helyzetű családból származott (az apja poggyászakodóként dolgozik a repülőtéren), a családja feltörekvő volt. Az indiai középosztály (beleértve a művelt középosztályt is), sokkal nagyobb figyelmet fordít egy fiatal orvostanhallgató tragédiája iránt, mint ha azt egy szegény és lenézett dalit asszony szenvedte volna el. Óriási szükség van arra, hogy a nemrég elfogadott törvény rendelkezéseit kiegészítsék oly módon, hogy lehetővé tegyék az információszerzést a szegényebb rétegekből származó nők sorsára vonatkozólag.

A nők bizonytalan helyzetének Indiában van egy regionális dimenziója is. Nyilvánvaló, hogy Delhinek, ahol Dzsioitit megerősszakolták, megvan a maga sajátos problémája, ám ez nem vetíthető rá teljesen és ugyanilyen formában India többi nagyvárosára. A nyilvántartott nemi erőszak esetek számáránya Delhiben a 2011-es adatok szerint 2,8 eset volt 100.000 lakosra nézve, összehasonlítva a Mumbaiban mért 1,2-vel, a Bengaluruban mért 1,1-gyel, a Csennaiban rögzített 0,9-cel és Kolkata 0,3-éval. Mivel nincs bizonyíték arra, hogy a nemi erőszak nyomon követése sokkal hatékonyabb

Delhiben, mint más városokban, így valóban figyelemre méltó, hogy Delhi statisztikája kilencszer rosszabb Kolkatáénál. Óriási különbségek vannak India különböző régiói között, amelyek a nemek közötti más típusú egyenlőségekre is érvényesek. Indiára sok szempontból úgy tekinthetünk, mint más és más nyilvántartásokkal, tapasztalatokkal és problémákkal rendelkező, különböző országok szövedékére.

Hiányzó nők és fiú-preferencia

A nemi alapú megkülönböztetés egyik fájdalmas aspektusa Indiában – és kevés jel utal arra, hogy ez megváltozna – az a jelenség, hogy a szülők előnyben részesítik a fiúkat a lányokkal szemben. Az egyik legártalmasabb megnyilvánulási formája a férfiak iránti elfogultságnak a lánygyermeknek viszonylag magasabb halálzási aránya a fiúkéhoz képest. Természetesen nem arról van szó, hogy a lányokat megölnék, hanem egészségi állapotuk és betegségeik elhanyagolásáról (szemben a gondoskodással, amelyben a fiúgyermek résztülnek), ami magasabb halálzási arányt eredményez. Tanulmányok kimutatták, hogy az a jelenség felnőttkorban is folytatódik, és emiatt a felnőtt nők halálzási aránya is magasabb a felnőtt férfiakénál.

A fiú-preferencia jelensége határozottan tetten érhető az Észak-Afrikától és Nyugat-Ázsiától Dél-Ázsiáig terjedő térségben található országokban (beleértve Indiát), illetve Kelet-Ázsiában (beleértve Kínát). Lehangelő, hogy ilyesfajta diszkriminációnak még helye van a modern világ jelentős részében. Amikor 1990 decemberében a *The New York Review of Books*¹, illetve néhány évvel később a *British Medical Journal*² oldalain írtam a hiányzó nőkről, következtéseimhez az 1980-as évekig rendelkezésre álló adatokat vettem alapul. A hiányzó nők akkor a férfiak és nők eltérő halálzási arányának eredményeként jelentek meg az adatok-

ban. Ez az eltérés tükrözte a lányokkal és a nőekkel szemben tapasztalható diszkriminációt, elsősorban az egészségügy terén.

Az elmúlt néhány évtizedben jelentősen csökkent az ilyen jellegű diszkrimináció a legtöbb országban azok közül, amelyekről írtam. A lánygyermek halálzási aránya több indiai államban még mindig magasabb, mint a fiúgyermeké (és a különbség még ennél is jelentősebb a csecsemők esetében Kínában), azonban Kínában és Indiában – sőt a régió sok más országában is – a nők születéskor várható élettartama most lényegesen magasabb, mint a férfiaké.

Mindazonáltal az 1980-as évek óta a magzatok nemének meghatározására alkalmas új technológiák – mint például a szonogramok – széles körű alkalmazása ahhoz vezetett, hogy drasztikusan megugrott a női magzatok szelektív abortuszának száma, ellensúlyozva a nyereséget a halálzási arányok közötti különbség csökkenésében (ahogy azt a *British Medical Journal* 2003. decemberi számában³ vizsgáltam). A női magzatok szelektív abortusza – amit nevezhetünk akár „szaporulat-diszkriminációnak” is – egyfajta high-tech megnyilvánulása a fiú-preferenciának. Emiatt az ellenható befolyás miatt nem csökkent a hiányzó nők aránya a teljes népességben belül számos országban, köztük Kínában és Indiában. A nők oktatása, amely hatalmas erő a nőkel szembeni mortalitás-diszkrimináció csökkentésében és más fontos társadalmi célok megvalósításában (mint pl. a termékenységi ráta csökkentése), nem volt képes – legalábbis még nem – arra, hogy megszüntesse a szaporulat-diszkriminációt.

Mégsem szabad alábecsülnünk a nők oktatásának hatásait. Egyértelmű empirikus bizonyíték van arra, hogy a nők iskoláztatása csökkentette a gyermekhalandóságot és hatásos eszköznek bizonyult a lánygyermek egészségének szelektív elhanyagolása ellen is. Az összes lényeges okozati tényező között ugyanezek játsszák a legjelentősebb szerepet a termékenységi ráták csökkentésében. A népszaporulat csökkenése, ami India-szerte (és Bangladesben még meredekebben) megtörtént, egyértelműen kapcsolódik a nők oktatásának ter-

1 Lásd a szerző *More Than 100 Million Women Are Missing (Több mint 100 millió nő hiányzik)* című cikkét a *The New York Review* 1990. december 20-ai számában.

2 Amartya Sen: *Missing women: social inequality outweighs women's survival advantage in Asia and north Africa (Hiányzó nők: a társadalmi egyenlőség ellensúlyozza a nők túlélésben élvezett előnyét Ázsiában és Észak-Afrikában)*. *British Medical Journal*, 1992. március 7.

3 Amartya Sen: *Missing women — revisited (Ismét a hiányzó nők kérdéséről)*. *British Medical Journal*, 2003. december 4.

jedéséhez, ami hozzásegíti a nőket ahhoz, hogy nagyobb beleszólásuk legyen a családi döntésekbe. Bármilyen változásnak, ami felerősítheti a hangjukat – mint például a lányok oktatása és a nők önálló jövedelemszerző tevékenysége – az az eredménye, hogy a gyermekvállalás meredeken csökken.

Bangladesben nem is olyan régen még átlagosan 7 gyermek született családonként. Ez az érték látványosan csökkent, és napjainkban már családonként 2,2 gyermek (ami egészen közel van a 2,1-es reprodukciós rátához) az átlag. A csökkenés erősen összefügg azzal, hogy a nőknek egyre nagyobb a beleszólásuk az életük irányításába, és mind a lányok oktatása, mind a nők külföldi munkavállalása sokat segített abban, hogy ez lett az eredmény. Itt kellene megjegyezni, hogy sok esetben még a kínai gyermekszám-csökkenés is könnyebben magyarázható azzal, hogy a nőknek az oktatás és a nagyobb gazdasági önállóság révén nagyobb beleszólásuk lett a családjuk életébe, mint azzal, hogy az egynél több gyermeket vállalókat drákói szigorral büntette a törvény.

A nők iskolázásának terjedése Indiában is hozzájárult ahhoz, hogy jelentősen csökkenjen a termékenységi ráta. Bár az országos átlag (családonként 2,4 gyermek) még mindig a 2,1-es reprodukciós ráta fölött van, ez komoly csökkenést mutat a korábbi adatokhoz képest. India 20 legnagyobb állama közül kilencben a termékenységi ráták már a reprodukciós ráta alatt vannak, ami valószínűleg főképp annak az eredménye, hogy a nőknek nagyobb beleszólásuk van a gyermekvállalással kapcsolatos döntésekbe. Bár hiba lenne nem értékelni az elért eredményeket, ugyanakkor ki kell jelentenünk azt is, hogy a nők oktatása nem tűnik elég hatékony eszköznek ahhoz, hogy csökkentse a lánygyermekkel szembeni ellenérzést.

Fontos feltenni a kérdést, hogy miért nem volt elég hatékony a nők oktatása és családi befolyásuk növekedése a tekintetben, hogy megszüntesse a női magzatok szelektív abortuszát. Az iskolázatlan anyákhoz képest az iskolázottak sokkal kevésbé hagyják sorsukra leánygyermeküket, de úgy tűnik, majdnem ugyanannyira a fiúgyermeket részesítik előnyben. Úgy tűnik, hogy még nem tudatosult az emberekben az, hogy mennyire furcsa is a lánygyermekeket alsóbbrendűnek tekinteni a

fiúknál, és hiányoznak az arról szóló ismeretek is, hogy mi történik más országokban, ahol nincs jelen efféle diszkrimináció a lányokkal szemben.

Itt párhuzamot vonhatunk a vitával, amit Adam Smith folytatott *Az erkölcsi érzelmek elmélete* (*The Theory of Moral Sentiments*, 1759) című művében arról, hogy az ókori Görögország értelmisége készséggel elfogadta a csecsemőgyilkosság állítólagos szükségességét. Smith idézi például Platón és Arisztotelész szavait, akik védelmükbe vették a csecsemőgyilkosság gyakorlatát. A brit közgazdász úgy gondolta, hogy a regionális értékek hatalmát elsősorban a tudás törheti meg arról, hogy mi történik a világ más részein, más vidékeken; a tudás arról, hogy mások hogyan vélekednek ugyanazokról a problémákról. Smith szerint meg kell fontolnunk, hogy milyenek tűnhet egy helyi szokás tőlünk távolabb élő emberek szemében. Itt nemcsak a cselekvés szabadsága kulcsfontosságú, hanem a gondolkodás szabadsága is, és a képesség a gondolkodás regionális határainak legyőzésére.

Kínában és Dél-Koreában a nők szerepének erősítése használt szokásos módszerek – mint például a nők oktatása és gazdasági függetlenségük erősítése – jelentős eredményekkel jártak. A születendő gyermekek nemének magzati korban való meghatározására használt új technikák megjelenésével viszont a női magzatok szelektív abortusza meglepően gyakori lett a két országban. Ez oda vezetett, hogy szervezett közösségi kezdeményezésekkel igyekeztek felhívni a nők figyelmét annak értékeire, hogy ne csak fiú, hanem lánygyermekeket is vállaljanak. Az ilyen erőfeszítéseknél sokkal több sikere volt Koreában, mint Kínában, ahol a születéskori nő-férfi arány még az Indiainál is alacsonyabb.

Indián belüli eltérések

Bár a nők oktatása sem csodaszer, ami egyből megszüntetné a nők hátrányos megkülönböztetését, több tényező együttes vizsgálatával érdekes következtetésekre lehet jutni az egyes indiai régiók tekintetében, és észlelni lehet az országot kettészelő választóvonalat. Az északi és nyugati államokban egyértelműen kimutatható a női magzatok szelektív abortuszának széles körben elterjedt alkalmazása, míg a szubkontinens déli és keleti részén található államaiban általában nem találunk erre utaló jeleket.

A világon mindenütt több fiú születik, mint lány, és a fogantatás kori nő-férfi arány még élesebben a férfiakra irányba tolódik el (a szokásos arányt gyakran 910 női magzat fogantatásának tekintik szemben 1000 férfi magzat fogantatásával). De ha azonos ellátásban részesülnek – mint például az anyaméhben –, a női magzatok életképesebbnek bizonyulnak. Mire a szülésre sor kerül, az európai országokban a nő-férfi arány körülbelül 940-950 lány 1000 fiúgyermek születésére nézve. 2005 és 2010 között a nők és férfiak átlagos születés kori aránya Európa egészét vizsgálva 943 nő volt 1000 férfire.

Vannak eltérések az európai országok között, amelyek nem tudhatóak be hihető módon annak, hogy feltételezzük a szelektív abortusz alkalmazását, ezért el kell fogadnunk egy „normál” születés kori ivararánytartományt. A nagyobb európai országokban a nő-férfi arány: Olaszországban 941, Spanyolországban 940, Görögországban 939 és Írországban 935. Ha a 935:1000 arányt (az írországi adatot) fogadjuk el standardnak, amelyhez képest a női magzatok szelektív abortuszát mérjük, mit lehet elmondani az indiai államokról?

Mivel a születési anyakönyvezés hiányos Indiában, a lányok és fiúk születés kori arányát úgy számítjuk ki, hogy először is megnézzük a lányok és fiúk tényleges (a népszámláláskor mért) számát a nulla és hat év közötti korcsoportban, majd visszafelé számolunk úgy, hogy a 0-6 éves korosztályban ismert férfi-nő arányt módosítjuk a halálozási arányokkal a születés és a hatéves életkor között. Ezzel a módszerrel vizsgálva a 2011-es népszámlálás adatait úgy tűnik, hogy Észak- és Nyugat-India minden államában teljesen egyértelmű bizonyíték van a szelektív abortusz alkalmazására, méghozzá sokkal nagyobb mértékben, mint az ország keleti és déli államaiban. Annak ellenére, hogy sok déli és keleti államban megfigyelhető a nő-férfi arány csökkenése a gyermekek körében a 2001-es és 2011-es népszámlálás között, a születés kori nő-férfi arány még 2011-ben is nemcsak lényegesen magasabb volt India déli és keleti államaiban, mint az északi és a nyugati államokban, de belül volt az ide vonatkozó európai arányok tartományán is.

Az adatok alapján meghúzhatunk egy Indiát két részre osztó határvonalat, az egyik oldalon a nyugati és északi államokkal (Mahárástra, Gudzsarát,

Madhja Prades, Uttar Prades, Rádzsasztán, Himácsal Prades, Pandzsáb, Harijána, Uttarakhand, illetve Dzsammu és Kasmír), ahol egyértelmű bizonyíték van a szelektív abortusz széles körben elterjedt alkalmazására, és ahol a nő-férfi arány jóval a 935 nő/1000 férfi határvonal alatt van. Az összes nyugati és északi államban még ennél is alacsonyabb (920, sőt sok államban ezek közül jóval 900 alatti) ez az arány. Ezzel éles ellentétben állnak a keleti és déli államokban – Kerala, Karnátaka, Tamilnádu, Ándhra Prades, Cshattisgarh, Dzsahárkhand, Bihár, Nyugat-Bengál és Asszám – mért számok. Ezekben az államokban mindenütt (bár Oriszában csak marginálisan) 935 fölötti az arány. Ebben a régióban a szelektív abortusz, ha jelen is van, nem olyan jelentős mértékű, hogy az írországi adatok alapján megvont 935-ös választóvonal alá csökkenjen a nő-férfi arányt. Mellesleg a bangladesi adatok (ahol a nő-férfi arány a nulla és négy év közötti korosztályra vonatkozóan 972) erősen közelítenek az országgal szomszédos Kelet-India adataihoz.

Mi az oka ennek a regionális különbségnek? Nem tudok arról, hogy lenne erre a kérdésre bármilyen meggyőző és egyértelmű válasz, bár ezeknek a nem-specifikus különbségeknek az összevetése a nyelvi csoportokkal és a kulturális gyakorlatokkal gyümölcsöző kutatási területeket kínál. Minden komoly magyarázathoz szükség lesz az India különböző hagyományos kultúrái, illetve a gazdasági, politikai és társadalmi hatások közötti különbségek sokkal teljesebb megértésére.

Bár ezt a fontos kutatást el kell végezni, sok szükséges lépés van, amelynek megtételével nem kell megvárni a kutatások eredményét. Hatékonyabb rendőri fellépésre és nagyobb médiafigyelemre van szükség az elhanyagolt területeken, beleértve a házasságon belüli nemi erőszakot és a szexuális célú emberkereskedelmet. Nagyon fontos, hogy sokkal több figyelmet fordítsanak a lányok iskoláztatására. Intenzívebb politikai és társadalmi vitára van szükség a „fiú-preferencia” sajátos voltával – ill. erkölcsi idegenségével és igazságtalanságával – kapcsolatban, India nagyobb politikai pártjainak pedig elkötelezettebbnek kell lenniük az iránt, hogy foglalkozzanak a nemek közötti egyenlőtlenség kérdésével összefüggő főbb ügyekkel.

Annak alapján, amit eddig megtudtunk, sok még a tennivaló, még annak ellenére is, hogy időközben egyre többet tudunk meg az Indián belüli regionális jellemzőkről és az azokból redő eltérő viselkedésmintáról.

(The New York Review of Books)

Hugh Eakin – Alisa Roth

Szíriai menekültek: humanitárius katasztrófa

1.

2011 júniusának elején, nagyjából három hónappal azután, hogy kitört a Basár el-Aszad elleni felkelés, a szír kormányerők megkezdték a felkészülést a Dzsizsr al-Sugúr, egy Aleppótól hatvanöt mérföldre délnyugatra található lázadó határváros elleni nagyszabású támadásra. Azok az események, amelyek ehhez a hadművelethez vezettek, máig heves vita tárgyát képezik. A város lakói azt mondták, hogy Aszad biztonsági erői lelőttek egy fegyvertelen embert a pénteki imákat követő tiltakozó demonstrációk közben. Másnap, a férfi temetésén több ezer gyászoló vonult ahhoz a postahivatalhoz, ahol a biztonsági erőket összehúzták. Szentanúk beszámolója szerint a kormányerők mesterlövészei az épület tetejéről lövöldözni kezdtek a tömegre, miközben újabb csapatok érkeztek erősítésként. Ugyanakkor számos beszámoló szól arról is, hogy több katona átállt és csatlakozott a gyászolókhöz, akik közül többen fegyvereket hoztak magukkal, hogy megtámadják a rezsime erőit. A szíriai állami média később azt állította, hogy a „fegyveres bandák” 120 katonát mészároltak le.

Annyi bizonyos, hogy egy rendkívül véres összecsapásra került sor. Miközben a rezsime erőit küldött, hogy visszaszerezzék az ellenőrzést Dzsizsr al-Sugúr fölött, a legtöbben elmenekültek a város 44 000 lakója, illetve a környező területeken élők közül. „Felgyújtották a házakat és a mezőket, megölték az állatokat. Lövöldözni kezdtek és megölték két családot”, mondta egy magát Ladzsianak nevező nő a török közszolgálati rádió egyik műsorában, akivel egy kis törökországi

faluban találkoztam két héttel később. Ladzsia hat gyermekével – akik közül a legfiatalabb akkoriban 6, a legidősebb pedig 17 éves volt – menekült el a Dzsizsr al-Sugúr közelében levő gazdaságukról, és a határon átkelve törökországi rokonaiknál találtak menedéket. „A város mintegy negyven kilométeres körzetében levő falvak egyre inkább elnéptelenednek – számolt be egy ENSZ tisztviselő egy, a térségben teljesített tényfeltáró missziója után még abban a hónapban. – Dzsizsr al-Sugúr városa szinte teljesen kihalt.” Ladzsiahoz és családjához hasonlóan a lakosság nagy része Törökország Hatay tartományába menekült. Ők voltak az első menekültek abból a több mint kétfélmillióból, akik a szíriai fegyveres konfliktus miatt arra kényszerültek, hogy elhagyják otthonaikat...

A Dzsizsr al-Sugúrban történtek több szempontból is szokatlanul jellemzőek a szíriai polgárháború menetére. Ez volt az első jól dokumentált eset, amikor a tüntetők felfegyverkeztek és harcra szálltak a szíriai kormányerőkkel, illetve ez volt az egyik első alkalom, hogy nagy számú szíriai volt kénytelen egy szomszédos országba menekülni. Abban az időben a török kormány még nem támogatta a szíriai ellenzék. Törökország azzal töltötte az elmúlt évtizedet, hogy gazdasági és politikai kapcsolatokat építsen ki az Aszad-rezsimmel, és még reménykedett abban, hogy sikerül tárgyalásos úton rendezni a helyzetet. Ugyanakkor Törökország szunnita ország, amelynek jelenlegi vezetése nem mentes az iszlamista szimpátiától. Dzsizsr al-Sugúr szunnita város volt, amelynek megvolt a maga múltja az iszlám aktivizmus terén, és megtapasztalta a Szíriában uralkodó, az alavita felekezet által uralt Baath-rezsime általi elnyomást is. A menekültek, akik Törökországban kerestek menedéket, hamarosan az első lánczemeivé váltak a lázadók ügyét támogató döntő ellátási mozgalomnak. 2011 júliusában, néhány héttel azután, hogy találkoztunk Ladzsiaival és más szírekkel Hatay tartomány határ menti régiójában, a menekültek között levő disszidált szír katonák egy csoportja bejelentette a Szabad Szíriai Hadsereg (Free Syrian Army, FSA) megalapítását, amelynek célja, hogy fegyverrel döntse meg Aszad uralmát.

A Törökországnál sokkal kisebb és sérülékenyebb Jordániában az egyre több szíriai me-